

SLUNCOVÝ KŮŇ

*

BYLA JEDNA KRAJINA, SMUTNÁ JAKO HROB, TEMNÁ jako noc, neboť v ní nikdy slunce nesvítilo. Byli by ji lidé sovám a netopýrům zanechali, kdyby nebyl měl na štěstí král koně se sluncem na čele, z kterého se jako z opravdivého slunce jasné paprsky na vše strany sypaly. Aby lidé v té tmavé krajině bydleti mohli, dal král toho sluncového koně po krajině voditi, od jednoho konce k druhému. – Svítilo se od něho na všechny strany jako za nejsvětějšího dne všude, kde ho vodili, a když s ním zašli, stala se noc.

Tu pojednou sluncový kůň zmizel. Stala se tma, jako v nejčernější noci, a neustále trvala. Nevýslovný strach pojal všech lid; chodili jako slepí. Nemohouce pracovati a vydělávati, padali do bídy a z toho povstávala nespokojenost a zmatek takový, že se vše hore dolem obracelo. Byl strach, aby se celé království nerozpadlo. Aby nebezpečství tomu předešel, vypravil se král s celým svým vojskem koně sluncového hledati. – S velikou tíží se tou tmou na hranice dostali, kdež viděli skrze tisícůvěké stromy lesů trochu svítati. Ale kam se obrátili, všude les a les. V lesích těch dorazil král na osamělou chyži. I vešel dovnitř, aby se poptal, kde se nalezá a kudy dále. Za stolem seděl muž, před ním ležela velká rozevřená kniha, z níž pilně četl. Když se mu král poklonil, poděkoval mu a vstal. Byl vysoké postavy, zamyšleného pohledu, a král hned viděl, že to není člověk jako ostatní lidé, ale takový, co se s neobyčejnými věcmi zabývá. Člověk ten krále takto oslovil: „Práve som o тебе čítal. Teda si sluncového koňa iděš hľadať? Někonaj sa ďalej, lebo ty ho nĕdostaněš, lež spoľahni sa na mňa, ja ti ho vyhľadáam. Vráť sa ty domou, tam ťa treba, vezmi si aj vojsko, mnĕ vojska nĕtreba, len mi jedného človeka k posluhe zanĕchaj.“

„Ej veru sa ti, dobrý človek, po kráľousky odmením, jestli mi ho dovedieš,“ – odpoveděl mu král.

„Ja žiadnej odmeny nežiadam. Chod' domou a mňa zanechaj v pokoji, nach sa na cestu pripravím,“ řekl mu člověk onen. Král se dal hned s celým vojskem na zpáteční cestu, zanechaje jednoho statečného šuhaje onomu k posluze. Když se král odebral, sedl věštec – neboť to byl opravdu věštec – opět ku své knize a četl do samého večera. – Druhý den se vybral se sluhou na cestu. Cesta jejich byla dlouhá, neboť přešli jsou už byli šest krajin, a ještě dále jíti měli. V sedmé krajině při královském palácu zastali.

Tři vlastní bratří nad touto krajinou panovali, majíce za ženy tři vlastní sestry, jejichž matka striga byla. Když před palácem věštec se sluhou zastali, pravil věštec sluhovi: „Počuješ, ty tu zostaň, a ja idem dnu prezvedieť, či sa kráľovia doma, lebo u nich je kuoň so slncom. Najmladší sa na ňom nosieva.“ – Řka to udělal se zeleným ptáčkem, a vylétnuv na okno nejstarší královny, tak dlouho doň zobal a křídla třepal, dokud mu neotevřela. – Ráda ho pustila a jako dítě s ním se těšila, neboť byl pěkný a znal se jí zaliečat¹.

„Ach ptáčisko, veru, že si miluo, keby muoj muž doma bol, aj jemu by si sa zapáčilo², ale ten nepřídě, hiba na večer, išol tretiu čiastku krajiny prehladať,“ takto hovořila k němu královna, zahrávajíc s ním. Vtom náhle vpálila do jizby stará striga, a zahlédnuvši ptáče, vzkříkla na dceru: „Zadrhni to prekliato ptáča, síce ťa skrvaví!“

„Ach čože by ma skrvavilo, veď je také nevinné, milé,“ odpoveděla královna.

„Něvinné pluhaustvo! Sem ho, nach ho zaškrťm!“ vzkříkla zase striga a letěla po něm. Ale ptáček se na člověka obrátil a chytro dveřmi ven, ani nevěděly, kam se děl.

Věštec se opět na zeleného ptáčka proměnil, a vlétnuv na okno střední sestry, zobal doň dotud, dokud mu neotevřela.

¹ Přimilovat.   ² Zalibilo.

Když ho vpustila, sedl si na její bílou ruku, poletoval kolem ní a velmi krotkým se dělal. Chutně rozesmála se královna zvolajíc: „Ach obludka, ver, že si milá! Ver by si sa aj muojmu mužovi zapáčila; keby doma bol, ale ten nepřídě, hiba zajtra na večer, išol druhú tretinu krajiny prehladať.“

Vtom vpálila stará striga do jizby: „Zaškrť, ta zaškrť to prekliato ptáča, lebo ťa ešte skrvaví!“ vzkříkla na dceru, sotva ptáka v jejích rukou zhlédla. „Ach čože by ma skrvavilo – veď je také něvinné, milé,“ odpověděla dcera.

„Něvinné pluhaustvo, sem ho, nach ho zaškrťím,“ křičela striga a již po ptáčku jela, ptáček se ale královně vysmekl, udělal se člověkem a zmizel. Jak byl vně, opět se udělal zeleným ptáčkem, vyletěl na okno nejmladší královny a tak dlouho doň dňobal, dokud ho královna nevpustila. Když ho vpustila, začal jí poletovat okolo hlavy, sedl na rameno, na ruku, jako by ji k hrání vybízal. „Ver si lúby³, ty ptáčku malý,“ zvolala radostně, „keby muoj muž doma bol, veru by si sa i jemu zapáčilo, ale ten nepřídě, len napozajtra večer, ta išol všetky tri čiastky svojho kráľoustva prezerať.“ – Vtom opět vryzla do dveří stará striga. „Ta zaškrť to prekliato ptáča,“ vzkříkla ve dveřích, „lebo ťa skrvaví.“ – „Ach čože by ma, mati moja, skrvavilo, veď je, vidítě, krásne, něvinné!“ – pravila královna a ptáčka na ruce houpala.

„Krásne pluhaustvo, sem ho daj, nach ho zaškrťím!“ – a již by byla stará ptáčka ulapila, ale ten chytro dveřmi ven a nikdy více ho neviděly. Věštec chtěl věděti, kde jsou králové a kdy přijdou, a toho se od královen takto dověděl. – Přiběhl k sluhovi, kázal mu na tři dni potravu nakoupit a ven z města za ním pospíšiti si; sám šel hned z města do lesa, kde na sluhu čekal. Když sluhu dočkal, šli strmým krokem dále, až přišli k jednomu mostu, přes nějž králové, jedouce domů, přejížděti museli. – Pod tím mostem čušali⁴ až do večera.

Když se večer blížil, bylo slyšeti koňský dusot blíže mostu;

³ Milý.   ⁴ Seděli tiše.

nejstarší král vracel se domů. Před mostem potknul se mu kůň na břevnu, které věstec tam byl převalil. „Ej čože to bol za oplan⁵, čo to brvno tu prevalil, že sa mi muoj kuoň na ňom potknúť musel!“ vzkřikl rozhněvaný král.

Tu vyskočil věstec zpopod mostu, a že jak on se mu opovažuje oplanů nadávat, chce-li se do něho zadrapit? – A tu hned vytrhl meč a hnál se po králi. I král vytrhl meč k obraně, ale nemohl se silným ranám věstcovým ubrániti. Po krátkém bránění padl mrtvý s koně. – Mrtvého krále přivázal věstec na koně a pošibl ho, aby domů si ho nesl. – Potom se vtáhl opět pod most a čekal do druhého večera.

Když se druhý den k večeru chýlilo, přijížděl k mostu druhý král; vida zem krví zbrocenu, zvolal: „Istě tu dakoho zabili. Kdo sa osmelil v mojom kráľoustve taký zločin spáchať?“ – Tu vyskočil zpopod mostu věstec, vytrhl meč, zvolaje: „Bráň sa, keď sa znáš, lebo si syn smrti!“ – Vytáhl i král svůj meč a začal se brániti, ale i on podlehl síle věstcově. – Jako prvního, uvázal věstec i tělo druhého krále na koně a pošibl ho, by mrtvé tělo pána svého domů donesl. – Potom se zase vtáhl pod most, čekaje na druhý večer.

Třetí den samým večerem letěl nejmladší král na koni sluncovém k mostu, letěl tuho, nebo se byl někde opozdil. – Zahlédl krev. – „Hej, kdo sa opovážil v mojom kráľoustve človeka zabít?“ – zvolal rozhněvaný. Sotva to dořekl, stál tu věstec před ním s obnaženým mečem a hrozně naň dorážel, aby vytáhl i on meč a bránil se, je-li v stavu, že mu do poctivosti vstoupil. „Něviem ako, hiba ak si to ty ten zločinč!“ – odpověděl mu král, vytáhl meč a začali se potýkati.

Prvních dvou bratrů přemoci nebylo věstcovi těžko, s tímto, který byl ze všech nejmocnější, nebyl lehký boj. Dlouho se bili, a přece nebylo vítězství na žádné straně, až se jim meče polámaly. – Tu povídá věstec: „Už s mečmi nič něvykonáme, ale vieš ty čo? – Urobme sa na kolesá⁶, potom sa spus-

⁵ Špatný člověk.   ⁶ Kola.

tíme hen s toho vrchu; ktoré koleso sa poláme, ten podlahne.“

„Dobre,“ odpoveděl král, „ja budem vozárskym⁷ kolesom a ty len takým ľahším⁸.“

„Ach nieže,“ odpoveděl rychle věštec, „ty budeš ľahším a ja budem vozárskym.“ – Král k tomu přivolil. – S těmi slovy vyběhli oba na vrch, tam se udělali kolmi a dolů vrchem se spustili. Vozárské kolo se rozletělo a třesk – do lehčího, že se celé rozsypalo. Z kola vozárského se udělal hned věštec i zvolal: „Už si tam, moje je vítazstvo!“

„Ach nie, paně bratě,“ vykřikl král, postavě se před věštee v pravé podobě, „to som si eště len prsty polámam. – Ale vieš ty čo, spravme sa my na plameně, a ktorý plameň druhý spáli, ten budě vítaz. Ja sa spravím na červený a ty sa sprau na belasý⁹.“

„Ej nie tak,“ skočil mu do řeči věštec, „ty sa sprau na belasý a ja sa spravím na červený.“ – Král přivolil i k tomu. – Sběhli s mostu na cestu, a proměníce se v plameny, začali jeden druhého nemilosrdně páliť. – Dlouho se pálili, ale jak nic, tak nic. – Vtom kde se vezme, tu se vezme jeden starý žebráček s dlouhou šedivou bradou, s plešivou hlavou a velkou kapsou při boku, kulhaje o velké silné holi. – „Starý otěc,“ povídá mu ten modrý plamen, „doněstě vody a ulejtě ten červený plameň, dám vám grajciar.“

„Starý otěc,“ vzkřikl červený plamen, „ja vám dám groš, ak tú vodu na ten belasý vylejetě.“

Žebrákovi se groš ovšem lépe líbil než krejcar, a proto když vodu donesl, vlil ji na modrý plamen. – Bylo po králi. – Červený plamen proměnil se ve věštee, uchytil sluncového koně za uzdu, vysednul naň, zavolal sluhu, a poděkovav se žebrákovi za prokázanou službu, rychle odjížděl.

V královských palácech byl rozhostěn hluboký smutek nad neslýchanou smrtí všech tří králů. Vše bylo černým sukmem

⁷ Těžkým od vozu.   ⁸ Lehčím.   ⁹ Modrý.

zastřeno. – Všecko plakalo a truchlilo. Nejhuře si počínala stará striga; jako běsná běhala z jizby do jizby, z kouta do kouta, oči jí sršely zlostí a hroznou pomstu strojila v duši na věstce. – Tu jak po palácu sem tam běhá, náhle se zastaví, dupne nohou o zem, pěstí o dlaň a oči se jí zajískřily. – Rychle chytne ohrablo, svoje tři dcery vezme pod paží a hajde do povětrí, ponad stromy, ponad vrchy.

Věstec se sluhou zatím velký kus cesty urazili, neboť spěchali, aby se dostali ze striginy moci. – Šli samými lesy aneb holými pustinami již mnoho dní. Co si byli v posledním místě nakoupili, to se jim již minulo. Začal jich, zvláště sluhu, hlad trápiti, a k ukročení jeho nebylo ani jen té plánky. Tu jak sem tam se ohlíží, vidí nedaleko cesty jabloň; tolik na ní jablek viselo, že se letorostě až k zemi pod tíží jejich schylovaly. Byly krásné červené, voněly, zdaleka samy se nabízely.

„Chvalabohu,“ zvolal uradovaný sluha, „ver že si chutně zajem z tých jablk; a dobre budě nimi sa i na cestu zaopatřit.“ Již naměřil k jabloni, když věstec naň vzkříkl: „Něskús z ních trhat! – Dočkaj, ja ti sám odtrhněm.“ – Ale místo že by byl chtěl jablka trhati, vytáhl meč a silně do jabloně zaťal. Krev červená z ní vysrkla. „Hľa, vidíš, tak bol by si vzal skazu, keby si bol z tých jablk jedol, lebo tá jabloň bola najstaršia kráľovna, ktorú jej mať na to, aby nás so sveta zniesla, takto sem postavila.“ – Znevidělo se sluhovi, že mu zuby jen tak naprázdno kleply, zachránění života ho ale přece ještě více těšilo. V naději, že se jim jiného něco nahodí, stupal s věstcem.

Ani mu nebylo třeba dlouho čekati, nebtě za malou chvíli přišli k malé studničce. – Voda v ní vyvierala čistá jako krištal, div že nepřetékala. Vábila k sobě pocestné. „Ach,“ pravil sluha, „keď němuožem dač tuhšieho¹⁰ dostať, aspoň sa z tejto dobrej vody napijem, adaj že s ňou aj hlad dáko oklamem.“

¹⁰ Tuzšího, hustšího.

„Něopovažuj sa z něj napít,“ vzkříkl naň věstec, „ale dočkaj, sám ti z něj načriem¹¹.“ – Ale věru vody nenačerił, než vytáhnuv meč, doprostřed vřídla jím řal, takže se hned voda v krev proměnila a silnými vlnami z ní vyvěrat počala. „To je srednia královna od matěre svojej strigy na to sem postavená, aby nás so sveta zniesla,“ – pravil věstec sluhovi, a sluha děkoval mu, že ho vysvobodil od smrti, kráčeje volky nevolky o hladu a žízni za ním. Tu se jim nahodil na cestě růžový keř. Jen se červenal od samých utěšených růží a vůně jejich naplňovala celé okolí. – „Ach či to krásne ruže,“ zvolal sluha, jak spatřil keř, „veru som takých vari v mojom životě eště něviděl. Ej, iděm si ja ích dakoľko utrhnút, aspoň sa s tými potěším, keď si hlad ani smed uspokojit němuožem!“

„No, něopovážže sa z ních trhat,“ zase naň vzkříkl věstec, „ja ti sám utrhněm!“ – a s těmi slovy zařal mečem do kře, že hned červená krev vystříkla, jako kdyby člověku žily přetal. – „Táto je najmladšia královna, ktorú striga, jej mať, na to sem postavila, aby nás trhajúcich ruže zničila a tak sa na nás za smrt svojich zaťou pomstila.“ – Jeli dále; a když tak jedou, povídá věstec k sluhovi: „Počuješ¹² ty, už sme, prauda, hodně něbezpečenstva prestáli?“ – „Hej, veru sme“ – přisvědčil sluha.

„No ale eště viac vystát musíme, lebo je ten kuoň eště nie náš.“

„Hej, nuž ako by to bolo? – Ved' by to už potom něbolo s kostolným riadom,“ odpověděl sluha. „No len no,“ povídá věstec, a sotva to dopoví, kde se vzalo, tu se vzalo, běží malé chlapče po cestě, nesouc v ruce uzdu. Jak tu podle koně přeběhlo, zazvonilo uzdou a v tom okamžení byl věstec se sluncového koně dole a to malé chlapče na něm dále cválalo.

„Či som ti něpovedal?“ – řekl věstec.

„Ej tak, ej tak, nuž ale čože je to za chlapčisko? Kdože by si

¹¹ Naberem. ¹² Slyšíš.

bol také figliarstvo¹³ o ňom pomyslel – ach keby som ho muohol dostať.“

„No len ho ty nahaj, veď ja idem za ním. Len choď cestou, veď ťa potom dakdď vyhladáam.“ – Po tých slovech vĕstec sluhu zanechal a pustil se za malým ĉarodĕjníkem. Zanedlouho dohonil ho, a vezma na se podobu obyĉejného pocestného, pomalu za ním ťel. – Chlapĉe se ohlĕdlo, a vidouc pocestného, ptalo se: „Dobrý ĉlovek, zkadĕ ťĕ?“

„Z ďalekej krajiny,“ odpovĕdĕl pocestný.

„Z ďalekej krajiny, a kdĕže idĕtĕ?“

„Nuĝ, idem si ďaku sluĝbu hľadať.“

„Sluĝbu hľadať? A ĉi sa okolo koní rozumietĕ?“

„Ej uĝ, akoĝe by som sa nĕrozumel!“

„Mohli by ťĕ teda prísť ko mnĕ, hľa – tohoto koňa opatrovať. Veď vám ja dobre zaplatím.“

„Ĉoĝe by som nĕišol, veru puojďem, len si ma prímietĕ.“

„Prímem, prímem, len poďtĕ,“ řekl koneĉnĕ chlapec a vĕstec stal se sluhou ĉarodĕjníkovým. – Přišli domũ. – Vĕstec obstarával sluncového konĕ stateĉnĕ, a ĉarodĕjník byl s ním spokojen. PŘíležitost k útĕku se mu posud nenaskytl. – Ĉarodĕjník vyvádĕl svoje ĉarodĕjstva a jedinĕ na to myslel, ĉterak by dostati mohl jednu knĕĝnu, ĉterá bydlela v zámku, jenĝ byl na vysokém topolu; topol ten vyrůstal z moře. – Zkoušel to všelijak, po dobrotky i po zlotky, ale se mu nic nepodařilo. „No,“ povídá jedenkrátĕ sluhovi (nemusel on býti velkým ĉarodĕjníkem, kdýĝ ani nevĕdĕl, kdo jeho sluha je), – „no, chodĝe ty k moru. Tam na mori uvidíš jeden velmi vysoký topol a na tom topoli jeden pekný zámok. V tom zámku býva jedna knĕĝna; ak mi ju dovedieš, dobre sa ti odmením, ak ju nĕdovedieš, zle budĕ s tĕbou.“ – Pán rozkázal a sluha musel jíti. Vzal si tedy loďku, nakoupil mnoho krásných stuĝek¹⁴ a drahých věcí a hajde – co kupec plul po moři k zámku, na topolu postavenému.

¹³ Šelmovství. ¹⁴ Pentlí.

Když se k zámku blížil, povyvěšoval si po lodi krásné šátky a pentle, aby jich ze zámku viděti bylo. – Kněžna dívala se z okna a loď, ověšená krásným zbožím, oči její vábila. Zavolala služku. „Služka moja,“ pravila jí, „chodže ty ta dolu do tej lodi a spýtaj¹⁵ sa, či by mi z tých pekných ručníkou¹⁶ a z tých pekných stužíek nepředali?“ – Sběhla služka dolů a zeptala se.

„Ozaj¹⁷ že predali“ – odpověděl kupec, „veď sa na to; len nach sa kňážnej páči¹⁸ dolu príst, aby si sama podľa vuole vybrala.“

I sešla kněžna dolů, vešla do lodi a začala se přebíratí v drahých, krásných těch věcích, a přebírající nepozorovala, že chytrý kupec loď od topolu odstrčil. Teprv když chtěla ven, viděla, co se děje. – „No,“ povídá, „veď ja dobre znám, kde ma vezieš. Zním, že ma vezieš tomu malému čarodějníku, čo sa už toľko za mňa darmo namáhal.“ Věstec vida, že kněžna chuti nemá za čarodějníka se dostati, začal se k ní důvěrně chovati, aby si ji získal. Doufal, že její pomocí koně sluncového dostane. Tak dlouho se smlouvali, až se konečně sřekli, že kněžna na čarodějníku vyzví, v čem jeho moc záleží.

Když sluha pánovi kněžnu dovedl, byl nevýslovně potěšen, a když se kněžna k němu ještě i laskavě chovala, byl všecek pomaten radostí. Vše by jí byl udělal k vůli, všecko dal, jaký div, že na její žádost i největší tajemství svoje jí vyjevil. „Tamto v tej hore,“ pravil jí, „je velký jeden strom; pod týmto stromom pasie sa jeden jeleň. V tom jeleňu jedna je kačka a v tej kačke jedno zlaté vajce a v tom vajci je moja moc, lebo to je moje srdce.“

Jak to čarodějník kněžně vyzradil, ona to vše vypověděla věstcovi. Věstcovi více třeba věděti nebylo. Ozbrojil se a hned odebral se do onoho lesa. – Našel vysoký strom a pod ním jelena se pasoucího. – Namíří, střelí, a jelen na zem se svalil. I přiskočil rychle k němu, kačici z něho vypáral, z ka-

¹⁵ Zeptej. ¹⁶ Šátky. ¹⁷ Opravdu. ¹⁸ Líbí.

čice vejce, to vypil, a bylo po síle čarodějníkově, všecka se přelila do věštce. – Když přišel domů, zvěstoval kněžně vysvobození z moci čarodějovy, dal jí loď, aby se domů vrátila, sám pak vzal sluncového koně, a nechaje čaroděje čarodějem, letěl na něm ku králi, kterému přináležel.

Kus světa přeletěl, než se dostal na hranice tmavého království, kde sluhu svého dohonil. – Když hranice překročili, rozlítly se blesky s koňového čela široko daleko, osvětily krajinu dlouho tmou zahrnutou a lidstvo potěšily. Všecko ožilo, krásné kraje se zajásaly, novým květem zajarabely. Lidé vítali svého dobrodince a s nekonečným díkem ho ku králi provázeli. – Tu při světle viděl teprv král, co se ve tmě dělo, jaký to nepořádek panoval a do jaké bídy lidé upadli. Nevěděl ani, kterak věštcevi dosti děkovati má, aniž znal, kterak se mu dostatečně odměniti by mohl. – Nabídl mu polovici království, ale věstec mu pravil: „Ja žiadnej odmeny něžiadam, tým meněj pol kráľoustva. Ty si kráľom, panuj nad celým kráľoustvom, a ja sa vrátim do mojho osamotnělého domčeku na pokoj!“ Odevzdal jim koně, pozdravil a odešel.